

Pəri Qurbanova¹
AZƏRBAYCAN DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ İNTERNET RESURSLARININ, İKT-nin İSTİFADƏSİNDƏ AKTUAL PROBLEMLƏR

Ölkəmizdə təhsil sistemində informasiya texnologiyalarının tətbiqi xeyli yeniliklərə yol açsa da, yəni də məktəblərimizin informatlaşdırılmasının həllində çətin problemlərlə qarşılaşırıq. İKT-nin əsas xüsusiyyətlərindən biri bilik əldə etmənin zehni proseslərini dəyişdirməsidir. Təhsil sahəsində informasiya- kommunikasiya texnologiyalarından düzgün istifadə etmək olduqca lazımlı məsələdir. Qeyd edək ki, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) biliyinə mükəmməl yiyələnməyin ən optimal yolu məhz orta məktəbdən başlanır. Məktəb illərində bu texnologiyalara yiyələnmək informasiya cəmiyyəti quruculuğunda onların aktiv iştirakını təmin etməyə səbəb olur.

Dövlət Proqramının əsas məqsədi təhsilin bütün pillələrində müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının səmərəli tətbiqi, istifadəsi ilə vahid ümummilli təhsil mühitinin formalaşdırılması və bu zəmində əhalinin bütün təbəqələri üçün keyfiyyətli təhsil almaq imkanlarının təmin edilməsi, habelə ölkənin təhsil sisteminin dünya təhsil məkanına inteqrasiya olunması üçün şərait yaradılmasıdır. Yeni təlim texnologiyalarından istifadə edilməklə qurulan dərslər məktəbin pedaqoji heyəti qarşısında yeni tələblər, vəzifələr qoyur və onların İT bacarıqlarını inkişaf etdirir. Elektron lövhədən pedaqoji tədris prosesində istifadə olunması dərslərin əsas prinsiplərindən biri kimi onun əyanliliyini təmin edir. İnteraktiv lövhənin sensorlu səthinə öz xüsusi qələmi və ya barmaqla ehtiyatla toxunmaqla onun üzərində kompüterdəki bütün əməliyyatları yerinə yetirmək olur. Bu gün ölkəmizdəki məktəblərin "Ağıllı lövhə" və texniki vasitələrlə təmin olunması həm dərslərin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, həm də müəllim fəaliyyətinin yüngülləşməsinə səbəb olur. "Ağıllı lövhənin" bir üstün cəhətini də xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, onun üzərində aparılan bütün əməliyyatları, dərslərin gedişini, hazırlanmış şablonları, modelləri kompüterin daimi yaddaşında saxlamaq və dəfələrlə istifadə etmək olar. Belə imkanlar müxtəlif səbəbdən dərsləri buraxan şagirdlər və ya təlimdən geri qalan uşaqlar üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, şagird iştirak edə bilmədiyi dərslərin elektron variantı ilə sonradan tanış ola bilər və ya təlimdən geri qalanlar həmin materialı tam qavrayana kimi təkrar-təkrar kompüterdə izləyə bilərlər. İKT-nin imkanlarından tədrisdə uğurla istifadə edən müəllimlər qeyd edirlər ki, interaktiv rejimdə keçilən dərslərdə şagirdlərin mərkəzi fiqur olması təmin edilir. Bununla yanaşı, multimedia xarakterli dərslərin və digər tədris vasitələrinin işlənilməsi, yayılması və təhsil prosesində tətbiq olunması ləngiməkdədir. Son dövrdə bu sahədə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmiş, elektron tədris sistemlərinin formalaşdırılması istiqamətində əməli addımlar atılmışdır. Təkmilləşdirilmiş yeni texnologiyalar vasitəsilə tədris olunan dərslərdə şagirdlər daha fəallıq göstərirlər, həmçinin müəllim dərslərin boyu şagirdlərin aktivliyini istədikləri kimi qoruyub-saxlayır. Dərslərin prosesində müəllimlər İKT-nin vasitəsilə müxtəlif hazırlıqlı şagirdlərə fərqli yanaşma və adaptasiyalı öyrətmə sistemini tətbiq etməklə qavrama qabiliyyətlərinə uyğun tapşırıqlar verə bilər. Müasir dövrdə respublikamızda təhsilin bütün pillələrində İKT-nin tətbiq və istifadə edilməsi şagirdlərin müstəqil şəkildə informasiya toplamaq, topladıqları məlumatları şüurlu şəkildə təhlil etmək, məlumat ötürmək qabiliyyətlərinin formalaşdırılması, onların informasiya cəmiyyətinin qiymətli üzvlərinə çevrilməsinə səbəb olur. Dərslərin formasını seçərkən müəllim şagirdlərin marağını, tələb və ehtiyaclarını nəzərə almalıdır. Müasir dövrdə məktəbdənkənar mühitdə mövcud informasiya-kommunikasiya vasitələrindən fəal və geniş surətdə istifadə edən şagird təlim prosesində onlar üçün maraqlı olanları görmək istəyir. Fəal təlimdən istifadə etməklə dərslərin yeni təlimə uyğun qurulması müəllim və şagird fəaliyyətinin səmərəsini artırır. Hər bir müəllimin İT-dən istifadə etmək bacarığı yüksək olmalıdır. Həm də bu texniki təminatı lazımi materiallarla zənginləşdirməyi bacarmalıdır. "Azərbaycan dili dərslərində internet resurslarının, İKT-nin istifadəsi" haqqında A. Balıyev belə deyir: "Çəkinmədən demək olar ki, məktəblərdə kompüterin olmasına baxmayaraq, Azərbaycan dilinin tədrisində elektron təlimin vəziyyəti qənaətbəxş deyildir. Müəllimlərin çoxu nəinki, kompüter texnikasının didaktik funksiyası haqqında məlumatsızdır, kompüterini yaxşı işlətmək mexanizmlərini belə bilmirlər". (4, s. 155)

Bu gün aparılan sorğular nəticəsində müəllimlərin İKT-dən dərslərində istifadə səviyyəsini müəyyən edərkən məlum olur ki, şəhərdə və rayon mərkəzlərində yaşayan müəllimlər kənddə yaşayan müəllimlərdən istifadə səviyyəsinə görə fərqlənir. Bu səviyyəni belə aşağıdakı kimi təsvir etmək olar:

1. Şəhər müəllimləri-77%
2. Rayon mərkəzində yaşayan müəllimlər-75%
3. Kənd müəllimləri-71%

Xüsusi təhsil sahəsində bu çatışmazlıqlar aşağıdakılarla qarışdırılır:

- Yoxsulluq və ya dövlət təhsil siyasətinin olmaması kimi amillər səbəbindən texnologiyaya girişdə hələ də böyük bərabərsizlik mövcuddur.
- İstifadəsinin effektivliyi məktəb tədris proqramına inteqrasiyadan asılıdır;
- İKT-nin istifadəsi üçün kifayət qədər yer və avadanlıq təmin edilməsi tələb olunur;
- Dövlət, məktəb və müəllim tərəfindən lazımi hazırlıq və ya yaxşı qurulmuş bir tədris planı olmadan, İKT öyrənmək əvəzinə dağılma yarada bilər.

¹ Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistrantı

Digər bir məsələni də diqqətə çatdırmaq lazımdır ki, şəhər məktəblərinə nisbətən, rayon məktəblərinin texnologiyalarla təmin olunması aşağı səviyyədədir. Kənd məktəblərində isə bu göstərici, demək olar ki, yox dərəcəsindədir. Ucqar rayonların bəzi kəndləri müasir texnologiyalar, ağıllı lövhələr, kompüterlər və s. ilə təmin olunmayıb. Bu da həmin məktəblərdə təhsilin keyfiyyətini aşağı salır. Hazırda respublikanın 4562 ümumtəhsil məktəblərinin 82 faizi kompüter avadanlığı ilə təmin olunmuşdur. Müasir təhsil texnologiyalarının genişmiqyaslı tətbiqi, ilk növbədə, təhsil müəssisələrinin kompüter avadanlığı ilə təminatının köklü şəkildə yaxşılaşdırılmasını nəzərdə tutur. Şagird kompüter nisbətinin bütövlükdə ölkə üzrə, xüsusilə də bölgələrdə və kənd yerlərində optimallaşdırılması qarşıda duran ən vacib problemlər sırasındadır. Bir qədər məktəblərimizdə Azərbaycan dili dərslərində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin bəzi məqamlarına toxunmağa çalışaq. Azərbaycan dili dərslərində səmərəli pedaqoji mühitin qurulması üçün İKT-nin rolu əvəzəndir. Son zamanlar texnologiyalar vasitəsilə tədris olunan dərslərə maraq hədsiz dərəcədə artmaqdadır. Azərbaycan dili müəllimlərinin seçdikləri əsaslı biliklər, tək cə pedaqogika və psixologiya sahəsindən deyil, həm də yeni texnologiyalardan müvəffəqiyyətlə istifadə etdikdə təhsil prosesini xeyli asanlaşdırır, onu dinamik və çevik edir. "Müəllim-şagird-dərslik" tədris prosesinə kompüterin də əlavə edilməsi tədris prosesini fərqli proqram üzrə təşkil etməyə, uşağın dərslə marağını və istəyini artırmağa, onu cəlb edici etməyə imkan verir. Kompüter vasitəsilə aparılan dərslər uşaqlar üçün çox maraqlı və yadda qalan olur. Multimedia vasitələri, audio mətnlər, video mətnlər, avtomatlaşdırılmış öyrədici sistemlər, kompüter tədris proqramları, animasiya qrafikası, rəngarəng illüstrasiyalar şagirdlərin dərslərində daha aktiv iştirakına səbəb olur. İnteraktiv lövhənin bir üstün cəhəti də odur ki, onun üzərində aparılan bütün əməliyyatları video formatında yadda saxlamaq və dəfələrlə istifadə etmək imkanı yaradır. Azərbaycan dili müəllimi tədris edəcəyi dərslər formasını seçərkən şagirdlərin marağını diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Çünki şagirdlər onların maraq dairəsinə uyğun olan bilik və informasiyalara yiyələnənin tərəfdarıdır. Bunun üçün Azərbaycan dili müəllimləri kompüterdən istifadə etmək bacarığına yiyələnəlidir. Azərbaycan dilinin tədrisində interaktiv metodlarının tətbiqi müəllimin peşəkarlıq səviyyəsinə yeni və kifayət qədər yüksək tələblər qoyur. Azərbaycan dili müəllimləri dərslər hazırlayarkən üzləşdikləri problemlər şagirdlərin dərsliklə, bədii mətnlərlə bərabər, elmi, elmi-kütləvi mətnlər üzrə tapşırıqların hazırlanmasında daha çox yararlıdır.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, Azərbaycan dili dərslərində internet resurslarının, İKT-nin istifadəsində aktual problemlər mövzusu ilə bağlı məqaləmizdə aşağıdakı nəticələr öz əksini tapıb:

Respublikamızın şəhər məktəblərinə nisbətən, rayon məktəblərinin texnologiyalar və internet resursları ilə təmin olunması çox aşağı səviyyədədir. Kənd məktəblərində isə bu göstərici, demək olar ki, yox dərəcəsindədir.

Lakin İKT tətbiqi üzrə elmi-metodik bazanın təkmilləşdirilməsi, ümummillə səviyyədə vahid elektron təhsil məkanının təşəkkül tapması günün əsas tələbi olaraq qalır. Məktəblərin internet resursları, İKT ilə təmin olunması dərslərin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət etsə də, lakin müəllimlərin kompüter bacarıqlarının olmaması, onlardan yerli-yerində istifadə etməməsi aktual problem kimi bu gün də diqqət mərkəzindədir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. A.Mehrabov. Təhsildə texnoloji yanaşmaların mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri. //Azərbaycan müəllimi qəzeti, Bakı, 2006
2. A.Mehrabov. Təhsilin demokratikləşməsi: problemlər, vəzifələr. //Təhsil, mədəniyyət və incəsənət. Bakı, №4, 2001
3. A.Mehrabov, Ə.Abbasov, Z.Zeynalov, R.Həsənov. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı, "Mütərcim", 2006
4. Balyev.H, Balyev.A. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası. "Qismət", Bakı 2014, 384 s.

Açar sözlər: İnternet resursları, İKT, yeni texnologiyalar, elektron lövhə, keyfiyyətli təhsil, aktual problemlər

Keywords: Internet resources, ICT, new technologies, electronic board, quality education, actual problems

Ключевые слова: Интернет-ресурсы, ИКТ, новые технологии, электронная доска, качество образования

Summary

In the article in Azerbaijani textbooks the importance of using internet resources and IKT are mentioned. The application and integration of IKT in education was emphasized as a highly essential issue which affects directly the forming of new generation that Azerbaijan citizens' modern knowledge and skills. Also via technologies positive results in language textbooks and their qualities given to education are mentioned. Apart from this, in the article urban, regional and rural schools with computer facilities and teachers' IT skills are mentioned. Without using modern teaching technologies the problems of Azerbaijani textbooks are mentioned.

Резюме

В статье подчеркивается важность использования Интернет-ресурсов и ИКТ на уроках азербайджанского языка. Применение и интеграция ИКТ в образовании - очень важный вопрос, который напрямую влияет на формирование нового поколения граждан Азербайджана с современными знаниями и навыками. Также были отмечены положительные результаты, достигнутые в языковых классах, основанных с помощью технологий, и качества, которые они придают обучению. Кроме того, в статье отражено, как городские, районные и сельские школы обеспечиваются компьютерной техникой, как учителя приобретают навыки работы в сфере информационных технологий, отмечаются актуальные проблемы уроков азербайджанского языка, проводимых без использования современных технологий обучения.

RƏYÇİ: dos. S.Abbasova